

IVAN LUPIĆ REDOVITI PROFESOR FILOZOFSKOG FAKULTETA RIJEKA ZNANSTVENIK JE SVJETSKOG GLASA ČIJI JE FOKUS

Ervin PAVLEKOVIC

Kad govorimo o starijoj književnosti i njezinome proučavanju, ime Ivana Lupića u akademskoj zajednici već je naveliko poznato. Radi se, naime, o znanstveniku i profesoru svjetskoga glasa koji se bavi starijom književnošću, podjednako britanskom i hrvatskom, s posebnim fokusom na renesansnoj književnosti, odnosno na svjetskom dramatičaru Shakespeareu. Koliko god se činilo da je o starijoj književnosti sve napisano i da nema prostora za istraživanje, ovaj sveučilišni profesor, koji ima više diploma domaćih i stranih sveučilišta, zagrebačkog i američkoga Columbia, među kojima i dva doktora, svojim znanstvenim radom kojim je pred nekoliko godina došao do otkrića dosad javnosti i struci nepoznate knjige »Sonetti« Hanibalja Lucića iz 1556. godine dokazuje upravo suprotno. Odnedavno taj priznati znanstvenik s iskustvom rada na svjetski prestižnim sveučilištima i k tome dobitnik brojnih istraživačkih stipendija, član uredničkih odabara nekoliko znanstvenih časopisa poput »Renaissance Studies«, »Dubrovnik Annals«, »Croatia et Slavica Iadertina«, kao i član stručnih udruga poput »Shakespeare Association of America«, »Renaissance Society of America«, »Society for Renaissance Studies« i drugih, u sklopu programa za znanstvenike-povratnike počeo je raditi na Odsjeku za anglistiku i na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci kao redoviti profesor.

Kako se točno dogodio vaš dolazak na FFRI i zašto ste se odlučili doći sa svjetski priznatog sveučilišta baš na Sveučilište u Rijeci?

- Bila mi je želja vratiti se u Hrvatsku i nastaviti svoj akademski rad u domaćoj sredini. Moja znanstvena zanimanja sve su više okrenuta višejezičnoj europskoj renesansi, posebno njezinu hrvatskom odvjetku, pa sam uglavnom sve vrijeme kada nisam u Americi držao nastavu, provodio u europskim knjižnicama i arhivima, uključujući razne – u pravilu vrlo slabo proučene – hrvatske zbirke. Tako da se moj život polako pretvarao u onaj poznati stih »Sila mi je putovati, oh gorka je moja sreća.« Sada sam bliže izvorima iako naravno ne mislim da će mi zbog toga sreća biti nužno slatka. Sveučilište u Rijeci, o kojem se čuju samo lijepo stvari i čija budućnost puno obećava, spremno je iskoristilo mogućnost koju je nudio program Ministarstva znanosti i obrazovanja za povratak znanstvenika iz inozemstva. Osobita zasluga pripada rektorici Sveučilišta Snježani Prijić-Samaržija, zatim tadašnjoj dekanici Filozofskog fakulteta Ines Srdoč-Konestra te konačno mojoj kolegici i izvrsnoj anglistici Antoniji Primorac, koja je bila moja prva veza sa Sveučilištem u Rijeci. Sretan sam što sam tu i radujem se suradnji s kolegama u raznim područjima.

Na kojim kolegijima držite nastavu (kratko o ciljevima i/ili sažeto o željenim ishodima toga kolegija u kontekstu cijelog studija; zašto je određen kolegij bitan)? Na kojem se odsjeku službeno vodite kao član, a na kojim odsjecima predajete?

- Nastavu držim i na Odsjeku za anglistiku i na Odsjeku za kroatistiku, službeno se vodim kao član oba odsjeka i ravnomjerno sudjelujem u njihovu radu. Kada bih tražio pjesničku sliku kojom bi se opisao moj stvarni položaj, onda bi to bilo jedno

Velika opasnost svih akademskih sustava je konformizam

Ivan Lupić

Koliko god akademski svijet sebe smatrao otvorenim i prosvjetljenim, on prvenstveno počiva na hijerarhiji, a hijerarhija proizvodi konformizam

Ivan Lupić znanstvenik je povratnik koji je Odsjek za anglistiku američkog Sveučilišta Stanford zamijenio katedrom riječkog Filozofskog fakulteta na odsjecima za anglistiku i kroatistiku. Kada bih tražio pjesničku sliku kojom bi se opisao njegov stvarni položaj, onda bi to bilo jedno trsatsko klecalo izmišljeno samo za njega: dok iz ureda na sedmom, kroatističkom katu šaljem svoje pokajničke molitve, dotle s anglističkog neba na devetom katu na njega već pada rosa oprosta

NA RENESANSNOJ KNJIŽEVNOSTI

Bilo bi jako lijepo kad bi znanost mogla nastajati onako kako nastaje bosanski lonac: da ubacite što imate i da se to samo od sebe skuha u nešto dobro. Ali ja u ovaj bosanski lonac koji nosim na ramenima ubacujem puno toga, i sve se to stalno kuha, ali najveći dio vremena svejedno hodam gladan

trsatsko klecalo izmišljeno samo za mene: dok iz ureda na sedmom, kroatističkom katu šaljem svoje pokajničke molitve, dotle s anglističkog neba na devetom katu na mene već pada rosa oprosta. Tek sam počeо pa su mi i grijesi mnogobrojni. Ovaj semestar na anglistici držim koleg »Shakespeare«, a na kroatistici »Hrvatsku renesansnu književnost«. Rano je da bilo što govorim o ciljevima, ishodima i važnosti jer sam tek stigao i još uvijek upoznajem sustav. Mogu samo reći da nastavu na anglistici držim na engleskom jeziku, što nije lakše jer sam na njega u nastavi navednut, dok se na kroatistici još uvijek osjećam kao nesiguran glumac na pozornici. Zahvaljujem svojim studentima na strpljenju.

Pitanje kroatistike

S obzirom na vaše iskustvo studiranja ovdje i u inozemstvu, kao i rada ovdje i vani, na koji način mislite da možete pridonijeti našem sustavu visokoškolskog obrazovanja? Slijedom toga, što mislite da je potrebno našem obrazovnom sustavu, prvenstveno visokoškolskom, jer humanističke znanosti, primjerice Odsjek za kroatistiku, bilježe sve manji postotak interesa za studiranjem, a mnogi se studenti odlučuju upravo na studiranje u inozemstvu?

- Ne znam je li doprinos biti drugačiji, ali to je sigurno nešto što će sustav sa mnom dobiti. Velika je opasnost svih akademskih sustava, pa i onih u svjetskim okvirima najvažnijih, konformizam. Koliko god akademska svijet sebe smatrao otvorenim i prosvjetljenim, on prvenstveno počiva na hijerarhiji, a hijerarhija proizvodi konformizam. To je naša fatalna Kleopatra: a tko bi joj odolio? Bilo bi neozbiljno da nudim rješenja za probleme koje još uvijek nedovoljno pozajem. Mogu samo primijetiti da pad interesa za humanističke predmete nije neka specifično hrvatska boljka. Od te boljke pate i puno veća svjetska sveučilišta. Studenti koje zanimaju kroatistika sigurno neće naci bolje studije kroatistike u inozemstvu. No pitanje je koga danas zanimaju kroatistika, koga bi trebala zanimati kroatistika i koja je uloga kroatistike u budućnosti. A pitanje je, dakako, i što je to kroatistika. Anglistika se u anglofonim zemljama o svome identitetu pita već desetljećima pa je, eto, došlo vrijeme da se počne pitati i kroatistika. Pitati se: to je humanistički način postojanja; nije uvijek zgodno, često je negzodno, ali bez toga nema dobre humanistike. Još nismo potpuno svjesni kolike su se mijene u vrijednostima dogodile samo u zadnjih dvadeset godina. Predstoji nam borba, ali to nije borba samo visokoškolskog sustava nego čitavog društva. Možda bi bilo još bolje reći: nastavlja se borba, jer humanistika se oduvijek morala za nešto pravdati. Nisu tolike obrane pjesništva kroz stoljeća pisane bez razloga.

S obzirom na to da se prvenstveno bavite starijom književnošću, poglavito Shakespeareom, no i djelima Mavra Vetranovića, Marina Držića, Ivana Gundulića te drugih starijih pisaca, možete li usporediti način/pristup obradivanja starije

književnosti na fakultetima ovdje i u inozemstvu? (Koje ste kolegije predavali na sveučilištima prije, svakačko Stanfordu). Također, kakav je na svjetski poznatim sveučilištima, primjerice Stanfordu, interes studenata za starijom književnošću?

- Interes za starijom književnosti svuda je slab, a to je zato što je ona od nas udaljenja, teže se razumije i često je sasvim protivna našim pojmanjima književnoga. Zamislite, na primjer, da predsjednik Milanović sutra sjedne i napiše najveće djelo naše suvremene književnosti – neku intermedijalnu hrvatsku epopeju u kojoj će pokazati zašto smo tu i što smo mi u odnosu na druge. To bi bilo neobično, premda nas naš predsjednik, potrebljeno je reći, više ne može ničim sasvim iznenaditi. No nije bilo ništa neobično u tome da Ivan Gundulić napiše »Osmana«, naš najveći povijesni ep, i da istovremeno bude predan dužnosnik Dubrovačke Republike. Danas ne očekujemo od svećenika da pišu komedije o rimskim kurtizanama, a upravo je jedan svećenik bio naš najslavniji renesansni zabavljač. Od redovnika u našim samostanima očekujemo da se uglavnom mole, a naš najistaknutiji renesansni benediktinac pjevao je o najčudesnijim zvijerima, pticama, cvjeću, o ranjenim pastirima, razbludnim satirima i o gorućim političkim pitanjima svoga vremena, ponekad o svemu tome u jednom te istom djelu. Nama bi bilo neobično da danas netko sa srednjom školom postane najveći svjetski pisac, a upravo je to Shakespeareu pošlo za rukom. Starija književnost je veliki izazov jer je nastala u jednom bitno drugačijem svijetu. Ako nas zanimaju razlika i različitost, a to su krilatice našeg doba, onda trebamo citati i stariju književnost, a ne tek naše vlastito pisanje o razlici i različitosti. Jer mi sebe ne možemo vidjeti niti dobro niti objektivno. Meni je puno lakše predavati stariju englesku književnost jer je ona puno bolje obrađena i za nju je izrađeno mnoštvo pomoćnog materijala. Naša je starija književnost slabo obrađena, naša su izdanja zastarjela (ako uopće postoje), mi nemamo ni osnovna pomagala u radu. Tu nema usporedbe. No i u svijetu u kojem imate sva moguća pomagala još uvijek imate i loše nastavnike; dobri nastavnici prije svega su snalažljivi.

Znanstvena mahnitost

O Shakespeareu je napisano mnoštvo znanstvenih radova i jedan je od, možemo reći, najpopularnijih pisaca na svijetu uopće. U središtu vašeg znanstvenog interesa je upravo njegov iznimski opus; u čemu točno vide se njegovu veličinu, što vas toliko intrigira kod Shakespearea?

- Moj je znanstveni interes za Shakespearea započeo u knjižnici – a dobra knjižnica duša je svakog sveučilišta. Svakako se nadam da će Sveučilište u Rijeci izgraditi knjižnicu koju je zamislilo u sklopu novog kampusa jer bez toga ćemo biti kao bez duše. Za vrijeme studija radio sam kao demonstrator u tadašnjoj knjižnici Odsjeka za anglistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu pa sam tako mogao vidjeti knjižnicu iznutra, a ne, kao ostali studenti, kroz jednu oveću rupu u zidu kroz koju se komuniciralo s demonstratorima i posudivalo knjige. Zanimljivo mi je bilo to da je literatura o

Starija književnost je veliki izazov jer je nastala u jednom bitno drugačijem svijetu. Ako nas zanimaju razlika i različitost, a to su krilatice našeg doba, onda trebamo citati i stariju književnost, a ne tek naše vlastito pisanje o razlici i različitosti

Shakespeareu u knjižnici zauzimala više prostora nego literatura za čitava književna razdoblja, na primjer romantizam ili modernizam. Nikada se nisam otresao dojma da je sve to jedna velika ludost, ali ako postoji pjesnička mahnitost, zašto ne bi postojala i ona znanstvena? I tako sam i ja pomahnitao. Shakespeareu je velika prednost činjenica da je najvećim dijelom pisao drame, a drame žive drugačije od drugih vrsta književnosti. Bez stalne prisutnosti u kazalištu Shakespeareu nikada ne bi uživao status kakav uživa danas. No u njegovo doba drama nije značila put do književne slave, nego upravo suprotno. Ako bismo tražili engleskog renesansnog pisca koji se htio proslaviti svojim književnim dostignućem, onda bi to bio Edmund Spenser, a ne Shakespeare. No tko danas, osim rijetkih studenata anglistike, čita »Vilinskog kraljicu«? To je jedan uistinu prelijep alegorijski ep, i ja ga predajem kad god za to imam priliku, ali ne gajim iluziju da će od Spensera načiniti Shakespearea. Naše pojmanje Shakespearea i njegove veličine najvećim je dijelom oblikovano u osamnaestom stoljeću, a o njemu su tada izrečene stvari na koje se objašnjenja Shakespeareove veličine uporno vraćaju: njegov poseban uvid u ljudsku narav i ljudske odnose, njegova gradnja nezaboravnih, kompleksnih likova i čudesna raznolikost njegova jezika. To sve zvuči otrcano, ali istina je ponekad otrvana. Shakespeare je svakako bio vrlo nadaren pisac, no on se nije slučajno pojavio u Engleskoj koncem šesnaestog stoljeća. Za taj događaj stvorili su se uvjeti. Shakespeare je ušao u svijet u kojem su se bile naglo dogodile velike promjene – vjerske, intelektualne, kulturne, političke, svjetonazorske. Njegovo je djelo uvijek u dijalogu s tim svijetom velikih mijenja. No on je također ušao u kazališni svijet koji je bio izrazito uzbudljiv i živ, prepun poticaja, s puno prostora za dokazivanje. Njegov dar dobio je priliku za izraz, a takva se prilika ne javlja uviјek. On je, naravno, tu priliku bogato iskoristio, i u tome je njegovo osobno dostignuće. Mene u Shakespeareovu stvaralaštvu, pa i u renesansnoj književnosti općenito, privlači sasvim posebna, domišljena veza između misli i umjetnosti. Ovaj tjeđan predajem »Henrika IV« i borim se s Falstaffom: on je jedna nevjerojatna kazališna, umjetnička tvorba i ujedno jedan od najvećih Shakespeareovih filozofa. Ali on je prije svega 'jedno'.

Komoditet tlapnje

Dakle, mislite li da bi na svim studijima književnosti kod nas trebao postojati cijeli kolegij vezan za Shakespearea; što bi takav kolegij točno obradivao? Postojili kojni na svjetskim sveučilištima i studijima?

- Ne mislim. Nemoguće je imati dobar studij književnosti na kojem bi bili obrađeni svi veliki pisci. Sjećam se kolegija Svjetska književnost koji sam slušao na zagrebačkoj kroatistici, a onda se sjećam i beskrajnog popisa literature. Eh, da su uvidi s predavanja bili u skladu s beskrajem popisa i da je ono što su studenti pripovijedali na usmenim ispitima bilo rezultat njihova čitanja književnih djela – kako bi to bilo lijepo. Mi ponekad volimo tlapnju više od zbilje jer se u tlapnji svi nekako osjećamo komotnije. Ako postoji fantazija veća od one književne, onda je to fantazija profesora književnosti o tome koliko studenti doista mogu pročitati. Nedavno sam saznao – ne znam, priznajem, je li to točno – da se ovdje lektira ne računa na zbroj sati koji studenti posvećuju nekom kolegiju, a vezano je za ECTS bodove. Možda studenti sanjaju lektiru? Uglavnom, mislim da je puno važnije dobro obraditi odabrane tekstove nego loše obraditi velik broj tekstova. Konačno, ne mora se čitati baš Shakespeare da bi se naučilo čitati Shakespearea: može se jako dobro naučiti čitati Shakespearea čitanjem njegova suvremenika Bena Jonsona,

koji je također velik pisac. Na anglistici na Stanfordu Shakespeare nije bio među obaveznim kolegijima, ali ja sam kroz godine nudio četiri do pet različitih kolegija o Shakespeareu i uvijek je bilo zainteresiranih studenata. Vrlo je važno da ponuda književnih kolegija bude raznolika, a isto je tako važno da se u ponudi uvijek nađu i veliki pisci – kako god da se ta veličina odredi.

Koje hrvatsko renesansno djelo ili pisca smatraste toliko uzoritim da svojim radom može stajati uz bok svjetskim velikanima toga perioda i zašto? Zašto proučavati opus Marina Držića ili primjerice Ivana Gundulića u okviru nacionalne književnosti; zašto su oni posebno vrijedni?

Moj je znanstveni interes za Shakespearea započeo u knjižnici – a dobra knjižnica duša je svakog sveučilišta

- Smatramo li da hrvatski jezik može stajati uz bok drugim jezicima? Ako to ne smatramo, onda trebamo izabrati neki drugi jezik koji bi hrvatske bokove bolje pokazivao. Ne bi to bila u našim krajevima novost: pisalo se ovdje u prošlosti raznim velikim jezicima i njihalo se bokovima kako je puhalo koji politički vjetar. I Marin Držić i Ivan Gundulić znali su više stranih jezika, i znali su ih puno bolje od svakog prosječnog Hrvata danas, pa su svejedno odlučili pisati na hrvatskom jeziku. A to nije bio ni jezik vlasti, ni jezik crkve, ni jezik učene knjige. Zašto su to oni činili? Sigurno ne zato jer nisu znali ništa bolje. Sama ta činjenica dovoljan je razlog da ih danas proučavamo – to je doista najmanje što možemo učiniti. Nezahvalno je naše pisce uspoređivati sa svjetskim velikanima kao što bi bilo nezahvalno našu političku povijest uspoređivati s političkom povijesti velikih imperijalnih sila. Svako književno dostignuće duboko je vezano za jezik u kojem nastaje: mi trebamo prije svega biti jako sretni da su do nas uopće došla književna djela iz šesnaestog i sedamnaestog stoljeća misli i umjetnosti. Ovaj tjeđan predajem »Henrika IV« i borim se s Falstaffom: on je jedna nevjerojatna kazališna, umjetnička tvorba i ujedno jedan od najvećih Shakespeareovih filozofa. Ali on je prije svega 'jedno'.

Nakojem projektu, znanstvenom članku, knjizi ili u pripremi kojem predavanja na nekom znanstvenom skupu trenutno radite?

- Úpravo sam povodom Dana Filozofskog fakulteta održao predavanje o nepoznatom renesansnom izdanju Lucićevih »Skladanja«, njegove zbirke književnih djela na hrvatskom jeziku prvi put objavljene 1556. godine. Sada to predavanje trebam pretvoriti u znanstveni članak, koji će ujedno biti prilika da prikažem odnos među ranim izdanjima Lucićevih djela, od 1556. do 1638. godine. Postaje očito da je Lucić jedan od naših najizdavanijih starijih književnika. To nije slučajno, jer Lucić je jako dobar pisac. Budući da pripremam izdanje Lucićevih djela za Matićinu seriju Stoljeća hrvatske književnosti, onda se moram vratiti starijim izdanjima kako bih bio ujedno svedočio da se događalo s tekstom od izdanja do izdanja. Događalo se, kao što će se vidjeti, svašta. Osim time, bavim se i raznim zaostacima. Tko god je u znanosti, on zna da je to jedna vječita borba s probijenim rokovima, s neispunjениm obecanjima, s neostvarenim planovima. Bilo bi jako lijepo kad bi znanost mogla nastajati onako kako nastaje bosanski lonac: da ubacite što imate i da se to samo od sebe skuha u nešto dobro. Ali ja u ovaj bosanski lonac koji nosim na ramenima ubacujem puno toga, i sve se to stalno kuha, ali najveći dio vremena svejedno hodam gladan. Koncem mjeseca nadam se ugostiti kolegu iz Londona, koji vodi veliki europski istraživački projekt »Textuality and Diversity: A Literary History of Europe and Its Global Connections, 1545-1661«. Na tom sam projektu jedan od istraživača i velika mi je želja da se jedan od projektnih simpozija održi u Rijeci, što bi bila prilika da vodeći svjetski proučavatelji književne renesanse dođu u Hrvatsku. Sljedeće je godine velika Shakespeareova obljetnica jer je 1623. godine objavljeno prvo sabrano izdanje Shakespeareovih drama. To je, bez ikakvog pretjerivanja, najvažniji događaj u povijesti Engleske, pa i svjetske, dramske knjige. Nadam se da će se to obljetnica obilježiti i kod nas pa ovom prilikom pozivam sve naše kulturne i znanstvene institucije koje bi ta inicijativa zanimala da mi se jave.

Kad spominjemo stariju hrvatsku književnost koja je predmet vašeg znanstvenog interesa, koji je vaš stav glede nedavno srpskog svojatanja dubrovačke književnosti, odnosno pokušaja da se velikane Ivana Gundulića i Marina Držića uvrštavaju u srpski zakon prikaže kao dio njihova kulturnog naslijeđa? Slažete li se s tvrdnjom kojom srpska strana obrazlaže da je stara dubrovačka književnost jedinstvena pojava među Južnim Slavenima koja je jedno zajedničko dobro i stoga je dio srpske književnosti?

- Sve što mislim o toj temi izrekao sam u jednom tekstu koji sam napisao iz perspektive arhivskog miša. Taj je tekst nedavno objavljen u »Vijencu« pod naslovom »Duboka neproučenost dubrovačke književne

baštine« i slobodno je dostupan na mreži. Preporučio bih ga svima koji žele vidjeti koliko su besmislene neke rasprave kojima se dodjeljuje velika medijska pozornost. Najbolji odgovor na svojatanje je proučavanje, ali za proučavanje naše doba nema puno strpljenja.

Velika Shakespeareova obljetnica

U prvoj polovini 2019. godine naše je medije obišla vijest i o tome da ste otkrili dotad nepoznatu knjigu Hanibala Lucića koja je izdana 1556. u Mlecima, a radi se o ljubavnoj lirici na talijanskome jeziku – koliko je knjiga važna u kontekstu shvaćanja Lucićeva opusa te kako ste uopće došli do tog otkrića?

- O svom otkriću znanstvenu javnost detaljno sam obavijestio početkom 2018. godine, u radu koji je objavljen u časopisu »Colloquia Maruliana« pod naslovom »Italian Poetry in Early Modern Dalmatia: The Strange Case of Hanibal Lucić (1485.-1553)«. Tu sam objavio i tekst Lucićevih pjesama. Ni je riječ o ljubavnoj lirici. Zbirka Lucićeva talijanskog pjesništva obuhvaća uglavnom pohvalne pjesme upućene mletačkim dužnosnicima u Dalmaciji, koje on prekomjerno hvali, zatim pjesme koje upućuju svojim književnim prijateljima, osobito u Kotoru, te tek dvije pjesme ljubavne tematike. Do tog otkrića došao sam znanstvenim proučavanjem. To je ono što se uči na fakultetu. Knjiga je važna možda najviše zbog toga što se za nju dosad nije znalo. Kako je to uopće moguće? I što je sve što mi još ne znamo o našoj starijoj književnosti? To su goleme stvari zbog kojih se moramo zapitati gdje smo i što radimo.

Nakojem projektu, znanstvenom članku, knjizi ili u pripremi kojem predavanja na nekom znanstvenom skupu trenutno radite?

- Úpravo sam povodom Dana Filozofskog fakulteta održao predavanje o nepoznatom renesansnom izdanju Lucićevih »Skladanja«, njegove zbirke književnih djela na hrvatskom jeziku prvi put objavljene 155